

О.В. Барнич,

аспірант кафедри слов'янської філології
Чернігівського державного педагогічного
університету імені Т.Г. Шевченка

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ, САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ЯК АСПЕКТ СПРЯМОВАНОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Уся система освіти загалом і соціальної педагогіки зокрема покликана ефективно сприяти створенню у суспільстві умов для пізнання людиною себе і світу, розвитку і самореалізації особистості у сучасному суперечливому і динамічному соціально-економічному середовищі, проектуванню людини-творця. Підтвердженням цього є положення, висловлені в Конституції України. А саме у другому розділі "Права, свободи та обов'язки людини і громадянина" у статті 23 зазначено, що кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості [1, с. 7-8].

Система освіти має забезпечувати організацію навчально-виховного процесу з урахуванням сучасних досягнень науки, педагогічної теорії, соціальної практики, варіативність навчальних програм, індивідуалізацію навчання і виховання. Оскільки державна національна програма "Освіта" серед основних шляхів реформування окреслює і такі, що є спрямованими на забезпечення розвитку освіти на основі нових прогресивних комунікацій, запровадження у навчально-виховний процес сучасних педагогічних технологій та науково-методичних досягнень, відхід від засад авторитарної педагогіки, що утвердилася в тоталітарній державі і спричинила нівелювання природних задатків і можливостей, інтересів усіх учасників освітнього процесу [2, с. 7]. Серед принципів реалізації програми є ті, які особливо імпонують досліджуваній нами проблемі, а саме: гуманізація освіти, що полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, у найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб, забезпечення пріоритетності загальнолюдських цінностей [2, с. 9].

Актуальними у контексті досліджуваного є стратегічні завдання реформування змісту освіти, як от: оптимальне поєднання класичної спадщини та сучасних досягнень наукової думки; створення передумов для розвитку здібностей молоді; широке застосування нових педагогічних технологій [2, с. 11-12]. Ми вважаємо за доцільне акцентувати увагу також на таких компонентах державної національної програми "Освіта", як пріоритетні напрямки реформування освіти та шляхи реформування виховання з огляду на їхню значущість для нашого дослідження. Серед них прерогативу надамо таким як: формування творчої працелюбної особистості; розвиток індивідуальних здібностей і талантів, забезпечення умов їх самореалізації; впровадження нових підходів, виховних систем, форм і методів виховання, які відповідали б

потребам розвитку особистості, сприяли розкриттю її талантів, духовно-емоційних та розумових і фізичних здібностей [2, с. 16-17].

Особистість, з максимально розвиненими творчими здібностями, є прерогативою запитів сучасного суспільства. Існує двобічний зв'язок між поняттями "творчість" та "суспільство". Творчість реалізується в діяльності та є соціально детермінованою, не зважаючи на суперечливе ставлення та неоднозначну оцінку зазначеної категорії суспільною думкою. З іншого ж боку, суспільство має потребу в творчій особистості у різних сферах діяльності, адже саме творчість окремих особистостей може стати рушієм розвитку цілого суспільства, удосконалення соціальних умов існування.

У загальних положеннях Національної Доктрини розвитку освіти України XXI століття зазначено, що в Україні має забезпечуватися прискорений, випереджальний розвиток освіти, а також створюватися умови для розвитку, самореалізації особистості протягом всього життя. Зазначена також мета і пріоритетні напрямки розвитку освіти, а саме: формування сучасного світогляду, розвиток творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості; створення умов для розвитку обдарованих дітей та молоді; етичне, естетичне виховання [5, с. 2].

Поняття "творчість" у загально філософському контексті не має єдиної дефініції. Основою визначення творчості можуть бути різні фактори: предмет, результат, процес, суб'єкт, метод творчості. Ми погоджуємось з думкою І.Ф. Надольного, який акцентує увагу на тому, що творчість у більшості випадків визначається як діяльність з вироблення, розробки, винаходів, реалізації художньо-естетичних задумів, планів, розв'язання соціальних і теоретичних проблем, як наукове відкриття тощо. Творчість притаманна виключно людині, має своїм втіленням процес діяльності, проте творчість не є ні стороною, ні функцією, ні атрибутом діяльності [8, с. 304]. Творчість може бути реалізованою виключно за наявності соціального середовища.

Ми поділяємо думку вчених – М.І. Горлача, В.Г. Кременя, В.К. Рибалка – з приводу того, що творчість у своєму розвитку проходить чотири етапи: виникнення (постановка) й усвідомлення творчої проблеми; пошук шляхів, принципу вирішення проблеми; наукове відкриття, "народження" наукової ідеї, створення ідеальної моделі відкритого вченими явища, розробка задуму, верифікація, тобто практична перевірка гіпотези і реалізація результату творчого акту [7, с. 542]. Для успішності організації першого етапу творчого процесу важливим є вміння правильно, оригінально сформулювати проблему, довести необхідність її розв'язання для сучасного суспільства. Другий етап, один з найважливіших, неможливий без розробки оптимальних, самостійних, оригінальних, креативних шляхів вирішення окресленої проблеми. На третьому етапі відбувається завершення творчого процесу, і воно виражається в одержанні результатів – відкритті, раціоналізації, винаході. Четвертий етап є найбільш відповідальним, оскільки спрямований на перевірку одержаних результатів творчого процесу. Вчені виділяють два шляхи верифікації отриманої інформації: логічний та практичний, при цьому прерогатива

надається практиці, логічний шлях може мати місце за умов складності чи довготривалості у процесі застосування прикладного підходу.

Важливим для висвітлення теми нашого дослідження є власне соціальна творчість. Соціальна творчість є детермінованою потребами суспільства і спрямованою на подолання негативних явищ, які виникають в соціумі, засобами впливу на окрему особистість з метою безпосереднього її удосконалення та подальшого удосконалення суспільства, в якому функціонує зазначена особистість. Соціальна творчість є безпосередньо пов'язаною із працею, як і творчість взагалі, і на індивідуальному рівні реалізації може бути ототожнена із самовираженням, самореалізацією особистості. У цьому контексті, суспільство набуває рис середовища для розвитку творчих здібностей, творчої реалізації особистості, а сама особистість набуває рис носія індивідуального творчого досвіду, який володіє характеристиками, що можуть бути цікавими та корисними для конкретного соціуму.

Розглядаючи проблему розвитку креативного, творчого мислення загалом, ми орієнтуємось на психолого-педагогічний підхід таких вчених, як О.М. Степанов та М.М. Фіцула, які називають творчим таке мислення, продуктом якого є принципово новий або вдосконалений образ певного аспекту дійсності. Стверджують, що такий різновид мислення має своєрідний перебіг, відзначається особливою складністю і потребує великої інтелектуальної активності суб'єкта. Зазначені вчені наводять цікавий факт про те, що американський психолог Джо-Пауль Гілфорд охарактеризував творче мислення як оригінальне, гнучке, глибоке і нетривіальне. А його співвітчизники Г. Ліндсей і Кларк Халл дослідили причини відсутності творчого мислення у людей, передусім виокремивши такі серед них:

- нерішучість – як небажання мати смішний вигляд;
- конформність – як бажання не виділятися, бути таким, як усі;
- неадекватність в оцінці своїх ідей і як наслідок – їх приховування;
- чутливість до критики, тактовність, ввічливість, а тому – невміння постояти за себе, відкрито виступити, обґрунтувати свою думку, незважаючи на ставлення оточуючих [6, с. 161].

Загальна мотивація щодо існування тенденції до творчої пасивності, на нашу думку, базується на неоднозначній оцінці соціумом вираження творчих потенцій особистістю. Зокрема, історико-філософська думка наводить факт існування в суспільстві полярного сприймання категорії “творчість” та її носія – окремо взятої особистості. Такий підхід базувався на тому, що суспільство сприймало творчу обдарованість як загальну норму функціонування особистості, а її відсутність – відхиленням, або ж навпаки – творчих людей вважали девіантами, божевільними.

Ми не повністю поділяємо думки вчених стосовно того, що ввічливість і тактовність можуть бути негативними явищами для творчої самореалізації особистості, оскільки для того, щоб після верифікації одержаних результатів шляхом застосування креативного підходу або за наявності продуктивних думок щодо вирішення певної проблемної ситуації переконати в дієвості запропонованого, важливо не нав'язати свою думку іншим, а тактовно,

ввічливо обґрунтувати правильність своєї позиції. Проте, якщо мова йдеться про наявність згаданих вченими рис на фоні слабких темпераменту та вольового компоненту, то творче мислення буде виражатися лише на рівні певних ідей, поглядів, про наявність яких буде відомо лише самій особистості. Подібна ситуація може скластися, і в цьому ми приєднуємось до думки вчених, за умови психологічної травми, яку людина могла отримати унаслідок гострої критики своїх нестандартних думок, оригінальних підходів, особливо, якщо ця особистість є дуже чутливою до подібних явищ. Результатами бажання не виділятися, нерішучості, неадекватності в оцінці своїх дій може бути приховування власних продуктивних думок. Проте, на нашу думку, креативна особистість у кожному разі буде мислити не шаблонно, а творчо.

Загалом маємо сформулювати такі висновки у контексті окресленої проблематики дослідження:

1. Сучасне суспільство є зацікавленим у творчій реакцентуації проблем та підходів до їх вирішення, а це можливо за рахунок залучення творчого компоненту структури особистості.

2. Творчі здібності та творчість загалом є перспективною сферою дослідження соціальної педагогіки на базі історико-філософських, психологічних знань.

3. Одним із основних завдань роботи соціальних служб має бути стимулювання творчої реалізації особистості шляхом побудови індивідуального та диференційованого підходу, з метою активізації творчої діяльності, усвідомлення значущості творчого мислення та творчого потенціалу кожного члена суспільства.

Література

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Право, 2001. – 47 с.
2. Державна національна програма „Освіта”. Україна ХХІ століття. – К.: Райдуга, 1994. – 62 с.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2001. – № 1. – С. 28-43.
4. Закон України „Про освіту”. – Х.: КСИЛОН, 2002. – 35 с.
5. Національна Доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті / Освіта України. – 2001. – 18 липня. – С. 4-6.
6. Степанов О.М., Фіцула М.М. Основи психології і педагогіки: Посібник. – К.: Академвидав, 2003. – 504 с.
7. Філософія: Підручник / За загальною редакцією Горлача М.І., Кременя В.Г., Рибалка В.К. – Харків: Консум, 2001. – 672 с.
8. Філософія: Навчальний посібник / І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко, І.В. Бойченко, В.П. Розумний та ін. За ред. І.Ф. Надольного. – К.: Вікар, 1997. – 584 с.